

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 26. juni 2025 av Høyesterett i avdeling med

justitiarius Toril Marie Øie
dommer Borgar Høgetveit Berg
dommer Erik Thyness
dommer Are Stenvik
dommer Eyvin Sivertsen

HR-2025-1237-A, (sak nr. 25-030238STR-HRET)
Anke over Borgarting lagmannsretts dom 3. desember 2024

A

(advokat John Christian Elden)

mot

Påtalemyndigheten

(førstestatsadvokat Esben Kyhring)

S T E M M E G I V N I N G

- (1) Dommer **Sivertsen:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder anke over domfellelse i sak om voldtekt til samleie. Den reiser særlig spørsmål knyttet til lagmannsrettens vurdering av om fornærmede var i en «frystilstand» som gjorde henne ute av stand til å motsette seg samleiet.
- (3) A ble 12. april 2023 tiltalt for voldtekt til samleie etter straffeloven § 292, jf. § 291. Grunnlaget er beskrevet slik:
- «Om morgenen torsdag 8. juli 2021, i ett musikkstudio i ---gata 0 i Oslo, førte han sin penis og en finger inn i skjeden til B til tross for at B sov og/eller var så beruset at hun var ute av stand til å motsette seg handlingen.»
- (4) Bakgrunnen for saken kan oppsummeres slik:
- (5) A og B ble kjent med hverandre på sosiale medier i 2019. Den 7. juli 2021 hadde B reist fra X til Oslo for å treffe blant andre A. Han var knyttet til et musikkstudio der det var fest.
- (6) Om morgenen 8. juli 2021, etter at de andre gjestene var dratt, hadde A og B samleie. B har forklart at den seksuelle omgangen var ufrivillig. Hun hadde sovnet på en sofa i studioet og våknet av at A hadde fingre i hennes skjede. Hun fikk da en «frysreaksjon», slik at hun ikke klarte å reagere da han penetrerte henne med penis. A har for sin del forklart for domstolene at samleiet var frivillig.
- (7) Ved Oslo tingretts dom 4. oktober 2023 ble A frifunnet for krav om straff og oppreisningserstatning. Dommen ble avsagt under dissens. Tingrettens flertall – de to meddommerne – mente at det ikke kunne utelukkes at den seksuelle omgangen hadde vært frivillig. Det var heller ikke grunnlag for oppreisningserstatning. Mindretallet, fagdommeren, stemte for domfellelse. Etter mindretallets syn var det bevist at fornærmede hadde vært ute av stand til å motsette seg den seksuelle omgangen fordi hun sov.
- (8) Påtalemyndigheten anket dommen til Borgarting lagmannsrett, som 3. desember 2024 avsa enstemmig dom med slik domsslutning:
- «1. A, født 00.00.1989, dømmes for overtredelse av straffeloven § 292, jf. § 291 til fengsel i 3 – tre – år og 10 – ti – måneder.
2. A dømmes til å betale 250 000 – tohundreogfemtusen – kroner i oppreisningserstatning til B innen 2 – to – uker fra dommen forkynnes.»
- (9) Lagmannsretten fant det bevist at fornærmede hadde vært ute av stand til å motsette seg samleiet, og at A forsto dette.
- (10) A har anket dommen til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens lovanvendelse og saksbehandling. Det er også bedt om ny vurdering av oppreisningskravet.

- (11) Siden A ble frifunnet i tingretten, har han ankerett til Høyesterett, jf. straffeprosessloven § 323 første ledd tredje punktum.
- (12) Ved Høyesteretts ankeutvalgs beslutning 11. april 2025 (HR-2025-674-U) ble en anførsel om inhabilitet nektet fremmet. For øvrig ble anken fremmet til behandling.
- (13) Utenfor anken har partene bedt om at Høyesterett tar stilling til hvilken betydning lov 20. juni 2025 nr. 86 om endringer i straffelovens bestemmelser om blant annet voldtekt har for straffutmålingen i saken, jf. straffeprosessloven § 342 andre ledd nr. 2.
- (14) Forsvarerens støtteskriv til Høyesterett inneholder en uttalelse fra As tidligere forsvarer i saken, advokat Mette Yvonne Larsen. Ellers står saken i det vesentlige i samme stilling som for lagmannsretten.
- (15) A har lagt ned påstand om at lagmannsrettens dom med ankeforhandling oppheves.
- (16) Påtalemyndigheten har lagt ned påstand om at anken forkastes.

Mitt syn på saken

Nærmere om saksforholdet

- (17) Det er ikke bestridt at tiltalte og fornærmede hadde samleie. Anken gjelder lagmannsrettens vurdering av om fornærmede var ute av stand til å motsette seg samleiet, og om tiltalte hadde forsett i relasjon til dette.
- (18) I lagmannsrettens dom er hendelsen oppsummert slik:

«Lagmannsretten legger etter bevisførselen til grunn at fornærmede var kraftig beruset ut over natten til 8. juli 2021, og at hun på et tidspunkt la seg til å sove på det som er kalt slangerommet. På et tidspunkt flyttet hun seg over til studiorommet, der hun la seg på en sofa til å sove. Mens hun lå og sov der, kom tiltalte og trakk av henne bukse og truse, hvorpå han førte fingre inn i skjeden hennes. Fornærmede lå da på magen. Deretter stakk han penis inn i skjeden hennes bakfra. Etter å ha gjennomført noen samleiebevegelser snudde han henne rundt og førte penis inn i skjeden hennes mens hun lå på ryggen. Fornærmede hadde begynt å gråte, og tiltalte avsluttet samleiet.»
- (19) Lagmannsretten har gitt følgende beskrivelse av fornærmedes tilstand under den seksuelle omgangen:

«Da han stakk fingrene inn i skjeden hennes, sov hun. Hun kunne følgelig ikke gjøre motstand. Også da han trengte penis inn i henne, må hun etter lagmannsrettens syn anses å ha vært ute av stand til å motsette seg handlingen. Lagmannsretten betviler ikke fornærmedes forklaring om at hun 'frøs til' og ikke klarte å reagere. Det er flere omstendigheter som kan forklare reaksjonen. Samleiet skjedde tidlig om morgenen umiddelbart etter at fornærmede hadde våknet. Fornærmede var alene med tiltalte, og hun hadde tidligere på natten vært svært full. ...»
- (20) Lagmannsretten fant det altså bevist at fornærmede sov under den første delen av den seksuelle omgangen, da tiltalte førte fingre inn i hennes skjede. Da tiltalte i neste fase

penetrerte henne med penis – som er grunnlaget for å domfelle ham etter straffeloven § 292 om voldtekt til samleie – var hun våknet, men klarte ikke å reagere fordi hun «frøs til».

Frystilstander – rettslige utgangspunkter

- (21) Straffeloven § 291 bokstav b rammer den som har seksuell omgang med noen som er «bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen». Jeg ser først på det generelle spørsmålet om en slik frystilstand som saken gjelder, kan oppfylle «ute av stand»-vilkåret.
- (22) I tråd med det som naturlig følger av ordlyden, har Høyesterett i HR-2023-2193-A avsnitt 18 slått fast at straffeloven § 291 bokstav b omfatter alle tilfeller der fornærmede reelt sett er ute av stand til å motsette seg den seksuelle omgangen. Det stilles ingen krav til hva årsaken er. Den kan være knyttet til fornærmedes tilstand, for eksempel søvn, sterk beruselse, fysiske funksjonsnedsettelse eller psykiske forhold, jf. Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) side 216. Årsaken kan videre være situasjonen fornærmede er i, se for eksempel HR-2023-2193-A om «overrumplingstilfeller». Det kan også dreie seg om flere forhold som til sammen overstyrer evnen til å handle, se til illustrasjon Rt-2004-32 om en kombinasjon av sterk frykt og alkoholpåvirkning.
- (23) Det er ingen tvil om at psykiske tilstander kan være omfattet av vilkåret «ute av stand». Dette er presisert i Rt-1993-963 og bekreftet i senere rettspraksis, se blant annet HR-2024-897-A avsnitt 24. Jeg ser ingen grunn til at frystilstander skal vurderes på annen måte enn andre typer psykiske reaksjoner.
- (24) Det er et anerkjent fenomen at det i farlige situasjoner kan oppstå en frysreaksjon, typisk på grunn av sterk frykt. I forskningen er tilstanden gjerne betegnet som «tonisk immobilitet». Den er beskrevet som en – ofte siste – forsvarsmekanisme, når kamp eller flukt («fight or flight») ikke er realistisk.
- (25) Studier basert på egenrapportering kan tyde på at frysreaksjoner forekommer relativt hyppig ved voldtekt. Straffelovrådet omtaler temaet i NOU 2022: 21 *Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten* punkt 27.5.4, der det heter på side 182:
- «Noen personer som opplever voldtekt forteller at de i situasjonen ikke klarte å yte motstand eller si noe eller at de reagerte svakere enn de på forhånd ville trodd. Dette omtales gjerne som ‘frystilfeller’. I forskningslitteraturen diskuteres dette som det samme som eller en lignende respons som dyr utviser når de befinner seg i livsfare. Dette omtales som ‘tonisk immobilitet’.»
- (26) Straffelovrådet understreker at det ikke er forsket mye på fenomenet, og at frysreaksjoner opptrer i ulike grader:
- «Forskningslitteraturen om ‘tonisk immobilitet’ gir ikke en entydig beskrivelse av dette fenomenet. Karakteristikken ‘tonisk immobilitet’ gir svært ulikeartede tilstander. Hva som framkaller frykt hos mennesker kan være svært subjektivt, inkludert at det kan henge sammen med tidligere overgrepserfaringer. Det er derfor viktig å ta med i betraktning at situasjoner som kan være egnet til å skape frykt hos noen, ikke er det for andre, og vice versa.»

- (27) Jeg går ikke nærmere inn på hva som ligger i uttrykket tonisk immobilitet. Det avgjørende etter straffeloven § 291 bokstav b er om fornærmede faktisk – i det konkrete tilfellet – var ute av stand til å motsette seg handlingen. Spørsmålet om en frystilstand omfattes av bestemmelsen, vil måtte bero på en konkret vurdering etter samme retningslinjer som for andre typetilfeller.
- (28) En sentral avgjørelse i denne sammenheng er HR-2024-897-A, som gjaldt sterk omtåkethet etter søvn. Etter å ha gjennomgått lovhistorien, forarbeider og rettspraksis presiserte førstvoterende «ute av stand»-vilkåret slik i avsnitt 33:
- «Det avgjørende er om offeret er ute av stand til å motsette seg den seksuelle omgangen – årsaken har ingen betydning. I dette ligger at en som er sterkt omtåket etter å ha sovet, etter omstendighetene kan være vernet. Det må bero på en konkret vurdering om tilstanden gjør at personen faktisk er ute av stand til å motsette seg handlingen. Terskelen ligger høyt; at det har vært vanskelig å motsette seg, er ikke tilstrekkelig. På den annen side kan man være ute av stand til å motsette seg handlingen selv om en viss evne til å snakke eller handle fysisk er i behold. Hvis det er flere forhold som hver for seg svekker evnen til å motsette seg seksuell omgang, må disse ses i sammenheng.»
- (29) Terskelen ligger altså høyt. Dette er utdypet slik i avsnitt 34:
- «En person som er trøtt etter å ha sovet, vil som den store hovedregel være i stand til å motsette seg seksuell omgang. Men det kan tenkes tilstander hvor man i en oppvåkningsfase likevel ikke forstår hva som skjer, og/eller ikke evner – fysisk eller verbalt – å motsette seg handlingen. Jeg antar at dette først og fremst er aktuelt når man nettopp har blitt vekket etter dyp søvn.»

Frystilstanden – den konkrete vurderingen

- (30) Lagmannsretten har korrekt lagt til grunn at frystilstander kan være omfattet av straffeloven § 291 bokstav b. Spørsmålet er om lagmannsretten har begått feil ved den konkrete vurderingen av fornærmedes frystilstand.
- (31) Tiltalte har påberopt feil ved både lovanvendelsen og saksbehandlingen. Det er blant annet gjort gjeldende at domsgrunnene ikke viser at fornærmedes frysreaksjon var tilstrekkelig inngripende til å oppfylle «ute av stand»-vilkåret, jf. HR-2024-897-A.
- (32) Straffeprosessloven § 40 angir kravene til domsgrunnene. Første ledd gjelder kravene til redegjørelsen for *bevisresultatet*. I saker der tiltalte domfelles, skal domsgrunnene «bestemt og uttømmende angi det saksforhold retten har funnet bevist som grunnlag for dommen». I dette ligger at retten må gjøre rede for alle de faktiske omstendighetene som er nødvendige for å domfelle, både de objektive og subjektive vilkårene.
- (33) Når det gjelder *bevisvurderingen*, skal retten «angi hovedpunktene», jf. straffeprosessloven § 40 fjerde ledd. Det som først og fremst kreves, er at retten gjør rede for de springende – det vil si sentrale – punktene i vurderingen, slik at disse ikke blir stående uforklart, jf. blant annet HR-2025-458-A avsnitt 42 med videre henvisning.

- (34) Kravene til domsgrunnene må forstås i lys av formålet med begrunnelsen, som særlig er å «sikre en reell og samvittighetsfull vurdering, etterprøvbarhet og en effektiv rett til overprøving», jf. plenumsdommen i Rt-2009-750 avsnitt 35. Det innebærer at begrunnelsen må være tilstrekkelig til at Høyesterett kan prøve om lovanvendelsen er riktig – både når det gjelder anvendelsen av beviskravet og de enkelte straffbarhetsvilkårene.
- (35) Domfellelsen i lagmannsretten bygger i stor grad på fornærmedes forklaring. Det avgjørende for saken er det hun har forklart om frystilstanden da samleiet ble innledet. Det lagmannsretten har funnet bevist om tilstanden, må da være beskrevet i dommen på en slik måte at det er mulig å overprøve om «ute av stand»-vilkåret, slik det er tolket i rettspraksis, er oppfylt. Det må også fremgå at retten har etterprøvd fornærmedes forklaring om dette springende punktet på en betryggende måte, jf. HR-2025-458-A avsnitt 38.
- (36) Som det går frem av det jeg tidligere har sitert fra lagmannsrettens dom, er beskrivelsen av fornærmedes frystilstand nokså kortfattet. Den består i en henvisning til fornærmedes forklaring om at «hun 'frøs til' og ikke klarte å reagere». Utover denne overordnede beskrivelsen sier lagmannsretten ikke noe om graden av frysreaksjonen – det er ikke presisert om evnen til å handle fysisk var helt borte, om hun klarte å bevege seg, om hun var i stand til å bruke stemmen mv.
- (37) Lagmannsretten fremhever enkelte forhold som kan forklare fornærmedes frysreaksjon. Det er vist til at samleiet skjedde rett etter at fornærmede våknet, og at hun tidligere om natten hadde vært svært full. Det er også vist til at hun var alene med tiltalte. Derimot er frykt ikke særskilt fremhevet. I den forskningen som er gjennomgått for Høyesterett, er frykt beskrevet som den sentrale utløsende årsaken til frysreaksjoner.
- (38) Lagmannsretten har vist til LB-2019-178835. Jeg kan imidlertid ikke se at redegjørelsen for fryktrelaterte reaksjoner i den dommen – som gjaldt et saksforhold av en annen karakter – er egnet til å kaste lys over fornærmedes tilstand i saken her.
- (39) Lagmannsrettens omtale av det rettslige utgangspunktet for vurderingen bidrar ikke til å klargjøre om terskelen for anvendelse av straffeloven § 291 bokstav b er lagt tilstrekkelig høyt. Lagmannsretten gjengir lovens ordlyd, men presiserer ikke innholdet nærmere, for eksempel ved å vise til HR-2024-897-A.
- (40) Samlet sett er det etter min oppfatning slike mangler ved begrunnelsen at det er til hinder for å prøve om lovanvendelsen er riktig, jf. straffeprosessloven § 343 andre ledd nr. 8. Jeg mener derfor at dommen må oppheves.
- (41) Etter dette er det ikke nødvendig å gå inn på de øvrige innsigelsene mot dommen. Av hensyn til den videre behandlingen av saken vil jeg likevel kort kommentere enkelte andre anførsler fra tiltaltes side.

Saksopplysning og kontradiksjon

- (42) Lagmannsretten har i sin bevisvurdering lagt vekt på at tiltalte har endret forklaring ved at han i første politiavhør nektet for å ha hatt samleie med fornærmede, mens han senere – da han var blitt kjent med de tekniske bevisene – har erkjent dette. Tiltalte anfører at hans

tidligere forsvarer, advokat Larsen, kunne ha belyst bakgrunnen for den endrede forklaringen. Det er påberopt som en saksbehandlingsfeil at lagmannsretten ikke sørget for at advokaten ble innkalt som vitne, jf. straffeprosessloven § 294.

- (43) Anførselen kan etter mitt syn ikke føre frem. Lagmannsretten har forholdt seg til det tiltalte selv forklarte om bakgrunnen for den uriktige forklaringen til politiet – at han fryktet eks-samboerens reaksjon, og at hans daværende forsvarer frarådet ham å gi en ny og korrigert forklaring til politiet.
- (44) Det advokat Larsen har opplyst om bakgrunnen for den uriktige forklaringen i sin uttalelse for Høyesterett, stemmer ikke med det tiltalte har oppgitt som begrunnelse. Det fremgår blant annet ikke noe om at hun frarådet ham å gi ny forklaring. Jeg nevner at tiltaltes forsvarere for både tingretten og lagmannsretten har frafalt advokat Larsen som vitne.
- (45) Jeg kan etter dette ikke se at advokat Larsens forklaring utgjør et bevis av en slik karakter at lagmannsretten skulle ha sørget for at det ble innhentet. Det foreligger ikke brudd på saksopplysningsplikten etter straffeprosessloven § 294.
- (46) Tiltalte har videre påberopt som saksbehandlingsfeil at lagmannsretten ikke la til rette for kontradiksjon om fornærmedes frystilstand. Det er vist til at spørsmålet om frystilstand ikke er behandlet i tingrettens dom, og heller ikke var et særskilt bevis tema ved lagmannsrettens ankebehandling.
- (47) Til dette bemerker jeg at fornærmede har beskrevet en frysreaksjon gjennom hele saksforløpet, både på overgrepsmottaket, for politiet og i sine forklaringer for tingretten og lagmannsretten. Dette ga en klar foranledning for tiltalte og hans forsvarer til å gå nærmere inn på temaet.

Nye bestemmelser om straffutmålingen

- (48) Bestemmelsene om voldtekt i straffeloven § 291 og § 292 er endret ved lov 20. juni 2025 nr. 86, blant annet ved nye bestemmelser om seksuell omgang uten samtykke. Endringene trer i kraft 1. juli 2025.
- (49) Straffebestemmelsen som saken her gjelder, er videreført i straffeloven § 291 nytt andre ledd bokstav c. Uttrykket «bevisstløs» er fjernet, slik at bestemmelsen nå rammer den som har seksuell omgang «med noen som er ute av stand til å motsette seg handlingen». Den endrede ordlyden er en teknisk forenkling som ikke er ment å ha noen realitetsbetydning, jf. Prop. 132 L (2024–2025) side 87.
- (50) Det er derimot gjort endringer som kan ha betydning for straffutmålingen. Straffeloven § 292 om minstestraft på tre år for voldtekt til samleie mv. er opphevet. Videre er det ikke lenger gitt føringer om normalstraffenivåer i forarbeidene. Formålet er å gi domstolene større rom for å tilpasse straffen til forholdene i den enkelte sak, jf. proposisjonen side 72–73.
- (51) Hvis tiltalte blir domfelt ved den nye behandlingen av saken, må lagmannsretten vurdere om straffutmåling etter den nye bestemmelsen i straffeloven § 291 andre ledd bokstav c vil føre til et gunstigere resultat for ham. I så fall må denne bestemmelsen legges til grunn for

dommen, jf. straffeloven § 3 første ledd andre punktum. Det er ikke tvilsomt – og ikke bestridt – at lovendringene knyttet til straffutmålingen, med tilhørende føringer i forarbeidene, gir uttrykk for «et endret syn» på bruken av strafferettslige reaksjoner.

Oppsummering og konklusjon

- (52) Jeg er kommet til at lagmannsrettens dom må oppheves på grunn av mangler ved domsgrunnene. I samsvar med hovedregelen i straffeprosessloven § 347 må opphevingen omfatte ankeforhandlingen. Også oppreisningskravet må behandles på nytt.
- (53) Ved den nye behandlingen av saken vil det være sentralt å få utdypet hva som ligger i fornærmedes frystilstand. Hvordan dette skal gjøres, har jeg ikke grunnlag for å gå nærmere inn på. Dette bør i første omgang vurderes av påtalemyndigheten i samråd med forsvareren.

- (54) Jeg stemmer for denne

D O M :

Lagmannsrettens dom med ankeforhandling oppheves.

(55)	Dommer Stenvik:	Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
(56)	Dommar Høgetveit Berg:	Det same.
(57)	Dommer Thyness:	Likeså.
(58)	Justitiarius Øie:	Likeså.
(59)	Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne	

D O M :

Lagmannsrettens dom med ankeforhandling oppheves.